

UMUDUN EPİSTEMOLOJİSİ: TATAR ÇÖLÜ

Cem KORUNMAZ*

ÖZ

Umut ve umutsuzluk, insanoğlunun yaşamında, her dönem sürekli yer eden kavramlardır. Bu kavramlara karşı geliştirilen kişisel yorumlar ve bu kavramları kişisel olarak deneyimleme biçimlerimiz, sürekli olarak bireyi varoluşsal kaygılara sürüklemektedir. Dolayısı ile bireyde varoluşsal sancılara sebep olan bu iki kavramın yol açtığı karışıklığı varoluşçu bir bakış açısı ile ele almak ve bir çözüm önerisi sunmak istedim. Bu yazımda, Buzzati'nin *Tatar Çölü* adlı romanından hareketle umut ve umutsuzluk olmak üzere Varoluşçu geleneğin iki temel kavramı üzerinde durdum ve yine Kierkegaard'ın görüşlerinden hareketle bu ikisi arasındaki karşıtlığın giderilebilmesi ya da, daha kesin bir ifadeyle, söz konusu iki kavram arasında bir tercih yapılabilmesinin imkânını ortaya koymaya çalıştım.

Anahtar Kelimeler: Kierkegaard, Dino Buzzati, Umut, Umutsuzluk, Varoluşçuluk, Epistemoloji.

GİRİŞ

TDK'nın Güncel Türkçe sözlüğünde umut, "olması beklenen veya olacağı düşünülen şey" olarak tanımlanır. Bir kavramın dildeki anlamını belirleyen şey, önemli ölçüde, ilgili kavramın o dili konuşanların zihnindeki imajıdır. Bu bakımdan, yukarıdaki tanım da, zihnimizdeki umut kavramının dışavurumunun etkili bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Öte yandan, umut kavramının, tahayyülümüzü dilimizin imkanlarıyla sınırlayan analitik düşünceden farklı ve koşut olarak, varoluşçu literatür ve yaklaşımlarda bu kavramın önemli bir yeri vardır. Esasında çatı bir kavram olan varoluşçuluk, felsefeden bilime ve sanattan edebiyata kadar geniş bir yayılma sahasına sahiptir. Bu yazıda bizi daha çok ilgilendiren varoluşçuluğun edebiyata yansımaları ve edebiyat alanında da, en önemli varoluşçu yapıtlardan birisi olan Dino Buzzati'nin *Tatar Çölü* adlı romanı özelinde umut kavramıdır; daha başka bir ifadeyle, bu yazıdaki temel kaygımız, söz konusu metni merkeze almak suretiyle umut ve umutsuzluk ikileminde birincisinin lehinde bir çözüm önerisinde bulunmaktadır.

Yaygın kanaate göre, varoluşçuluk, insanın maruz kaldığı ya da bırakıldığı ıstıraplar karşısında varoluşunun özünü önelediğinin fikrî bir tecellisidir. Tabii ki bu yönelimi, olup biten her şeye teşmil edebileceği gibi, bağlamının dışında düşünemeyiz. u nedenle, Yeniçağ ile birlikte özü atılmış, Aydınlanma döneminde zirve yapmış, on dokuzuncu yüzyıl ve bilhassa da Kierkegaard özelinde insan yeniden metafizik ile barıştırılmaya çalışılsa da kendisinden günümüze dek geçen sürede yaşanmış olan metafizikten arınma süreci insanı yalnızlığa itmiş ve dolayısıyla da kendisi ile yani ne ise o haliyle -ki burada söz konusu hal statik olmaktan öteye kinetik ya da olgusal olmaktan öteye varoluşsal bir nitelik taşımaktadır- baş başa bırakmıştır. Yirminci yüzyılda, medeniyetin lokomotifini konumundaki Batının başrol oynadığı iki büyük savaş ve neticelerini göz önüne aldığımızda esasen İkinci Dünya

Savaş'ından sonra varoluşçu edebiyat, M. Aydemir'in sözleriyle, "tümünden yalnızlığı, tek başına bırakılmışlığı ve karamsarlığı aşılayan bir felsefe olarak kabul gördüğü için, insanların sorunlarına çözüm bulmaktan çok, sorunlar karşısında insanın yılgınlığını, pes etmişliğini ve intiharı ön plana çıkarır. Yani varoluşçu felsefe, insanlara umut aşılacak yerine, onları umutsuzluğa düşüren bir felsefe olur." Ve tabii ki savaş sonrası dönemin en parlak varoluşçu yazarı J. P. Sartre idi. Aydemir'e göre o da, "beklentinin aksine, felsefesiyle insanları tümünden bir boşluk ve tamamlanamamışlık içinde bırakır."¹

Burada, iki büyük düşünür ve aynı zamanda edebiyatçı olan Kierkegaard'ın umudu ile Sartre'in umutsuzluğu arasında boş bir levhadan söz edilemez. Bu zaman diliminde Kafka, Tolstoy, Andre Gide'den tutun da esasında bir "umut metafiziği"nin kurucusu olarak kabul edilen Gabriel Marcel ya da sanatsal dehasının getirdiği muhteşem şöhretine rağmen küçük atölyesinde öğleden sonraki zamanlarını heykellerine, gecelerini resimlerine ve akşam saatlerini de sevdiği arkadaşlarına ayırarak varoluşçuluğu bizatihi kendi yaşantısıyla deneyimleyen ve dışa vuran büyük ressam Alberto Giacometti'ye kadar pek çok isim sayılabilir. Ancak bunların arasında, hem tarihsel hem de tematik olarak tam ortada yer alan ve varoluşçuluğun umut ve umutsuzluk gibi temel dilemmalarından birisini almamamıza yol açan bir isim daha vardır ki o da Dino Buzzati'dir.

1. DINO BUZZATI VE TATAR ÇÖLÜ

Buzzati'nin hayatı, yapıtları kadar ilgi çekicidir; ancak konumuzdan fazla uzaklaşmamak adına, eserlerinin arka kapağında ya da yayınevlerinin tanıtım broşürlerindeki şu standart bilgilerle yetinmemiz daha uygun olur: "İtalyan yazar, ressam, şair, gazeteci Dino Buzzati Venedikli bir ailenin ikinci çocuğu olarak Belluno'da doğdu. Varlıklı bir ailede yetişti. Daha sonra Milano'ya taşındı ve eğitime burada devam etti. Milano Üniversitesi'nde hukuk okuduktan sonra *Corriere della Sera* gazetesinde çalışmaya başladı, hayatının sonuna dek burada görev yaptı. Çok yönlü bir insan olan Buzzati birçok edebiyat metni kaleme aldı ve eserleri pek çok farklı dile çevrildi. En önemli yapıtı sayılan *Tatar Çölü*'yle (1940) dünya edebiyatında önemli bir yer edindi. Roman, *Le Monde*'ün "Yüzyılın Yüz Romanı" listesine girdi. *Dağların Adamı Bärnabo*, *Yaşlı Ormanın Gizemi*, *Tatar Çölü* ve *Bir Aşk* adlı romanları filme uyarlandı. 1958 yılında, toplu öykülerinin yer aldığı kitapla, İtalya'nın en önemli edebiyat ödülü Strega'yı; 1970 yılında ise Ay'a ilk ayak basan insan hakkında kaleme aldığı makalesiyle Mario Massai Gazetecilik Ödülü'nü aldı. Ressam kişiliğiyle de öne çıkan Buzzati çeşitli sergiler düzenleyip illüstrasyonlar yaptı.*

Buzzati'nin *Tatar Çölü*² adlı romanı, varoluşçu edebiyatın temel köşe taşlarından ve hatta konumuz itibarıyla sayılı örneklerinden birisidir. Çünkü eserin temel teması, umut ve bu umudun kişinin hayatındaki varoluşsal bedelidir. Kısaca, eserin kurgu ve hikâyesini hatırlamakta yarar vardır.

Romanın ana kahramanı olan Giovanni Drogo'nun hikâyesi, ilk atandığı yer olan Bastiani Kalesine gitmek üzere kenti bir eylül sabahı terk etmesiyle başlar. Yolculuk boyunca Drogo'nun kafasında beliren soru işaretlerine bulduğu cevaplar içindeki huzursuzluğu gidermeye yetecek kadar

¹ Mustafa Aydemir, "Varoluşçuluk Bağlamında Savaşın Edebiyata Yansıması: Özgürlük Yolları", *SOBİDER: Sosyal Bilimler Dergisi* 4/14 (2017), s. 109.

* Her yerde ulaşılacak bu bilgileri, hak ihlali olarak anlaşılmaması hasebiyle, TUDEM yayıncılığın elektronik sayfasından aldığımızı belirtmeliyiz. Bkz.: https://www.tudem.com/yazar/1000083/dino_buzzati.aspx (alındığı tarih: 30 Nisan 2019).

² Dino Buzzati, *Tatar Çölü*, çev. Hülya Turan (İletişim Yayınları, 2000).

tatmin edici değildir. Zira ne istediğini bilmeyen bir insanın kaygılarına, evde yalnız başına bırakmak zorunda kaldığı annesinin varlığı da eklenince kaygısı iyiden iyiye artar. Oysa yıllardır hayalini kurduğu üniforma üzerindedir ve artık bundan sonra istediği gerçek yaşamı yaşamaya başlayacaktır. En azından Drogo böyle ummaktadır. Bu sürüncemenin içinde aklına, “Bu huzursuzluk niye?” sorusu takılır.

Drogo'nun tanımlayamadığı sıkıntısı, bu sorunun etrafında dönüp dolaşmaktadır. Kimsenin neden içinde olduğunu sorgulamadığı şehrin ışıklarını, insanlarını ve telaşını ardında bırakırken, Drogo'ya çocukluk arkadaşı Vesco da atıyla eşlik etmeye başlar. Şafağın sökülüp, cisimlerin batısında gölgelerin belirmeye başladığı günün erken saatlerinde anlamlandıramadığı şehrin merkezi de çoktan geride kalmıştır. Arkadaşı Vesco'nun sessiz yol arkadaşlığı tıpkı anlamını yitiren şehir gibi bir noktada son bulur. Bundan sonra varoluşu karşısında hesaplaşma cesaretini gösteren her birey gibi kendisiyle baş başa kalır. Yaklaşık iki gün sürecek olan bu yol, onun için bir dizi içsel hesaplaşma macerası olur.

Drogo, yolculuğunun sonunda daha önce hiç görmediği Bastiani Kalesi'ni ufukta görünce sanki burayı aradığından eminmişçesine atını o yöne doğru dörtlü sürer. Uzun ve yorucu bir yolculuğun ardından, çok uzaklarda belli belirsiz varlığıyla beliren bu yapıya karşı mantığın ötesinde sezgisel bir iştihakla anlamsız bir heyecan duyar.

Drogo kaleyi gördüğünde varoluşsal kaygıların düşlerinden uyanarak birden üzerindeki üniformanın ona yüklediği sosyal rolü anımsar ve bir subay olduğu gerçekliğinin farkına varır. İçinde bulunduğu yalın gerçeklik ona ilk görevini yapacağı yere varmak üzere olduğunu fısıldar. Gölge boylarının yeniden uzayarak yönünü doğuya çevirdiği akşam saatlerinde ve iki yolun kesiştiği noktada üzerindeki üniformasıyla yüzbaşı rütbesinde olduğu anlaşılan ve sonrasında adının Ortiz olduğunu öğreneceği kişiyi görür.

Drogo kaleye vardktan sonra derinden buraya ait olmadığını hisseder. Hemen geri dönme planları yapmaya başlar. Çünkü bu âdeta zaman dışı bir mekândır. Bir türlü anlamlandıramadığı şehrin hazlarının esintisini tam bu noktada genç bedeninde yeniden duymaya başlar.

Kaleye birlikte girdikleri Yüzbaşı Ortiz ile sohbet ederken bu zaman dışı mekandan bir an önce ayrılmak isteğini belirtir. Olumlu cevap alınca şaşırır. Ama tam o noktada mantığının planları, kalenin surlarından uzakta beliren manzarayla adeta hipnozlanır. Bir anda tarif edemediği bir merak duygusu onu bu manzaraya çeker ve manzaranın keyfini biraz da olsa çıkarmak adına dört ay gibi bir süre kalma kararı alır. Neden dört ay? Çünkü bu süre onun geri dönüş planları için tahammül etmesi gereken basit bir bürokratik sürecin ötesinde bir anlam taşımaz.

Drago bürokrasinin sunduğu bu süreyi kendisinin kırılğan bir subay gibi görünmesini gizleme, kendi içsel karmaşasını dinginleştirme ve sonrasında görevini yapmış birisi olarak vicdanını teskin etme imkânını sağlayacağından sükûnetle kabul eder. O, henüz yirmili yaşların başındadır. Yani bıraktığı şehir hayatının hareketi, eğlencesi ve günlük uğraşlarına yetişebilecek enerjiye de sahiptir.

Drago, kalenin kuzey yamacından gördüğü uçsuz bucaksız çölü kısa sürede benimser. Bu manzaranın dışında, ilgisi kalenin içinde son derece nizami bir şekilde işleyen nöbet değişimlerine de yönelir. Kalenin savaşa her an hazır olma hali ona saçma ve anlamsız gelir. Bu sorgulama ve

gözlemler eşliğinde Drogo, ilk nöbet görevine çıkar. Bu esnada yıllardır burada görev yapan Başçavuş Tronk ile tanışır. Tronk'un ve nöbetçilerin görev sırasında kuzey yönündeki çöle karşı takındıkları tavır ve ciddiyet Drogo'nun ilgi ve merakını daha da arttırır. Drogo dört ayın sonunda da kaleden ayrılmama kararı alır. Çünkü kaledekilerin bekledikleri bir şey vardır. Beklenen, kuzeyden günün birinde muhakkak çıkıp gelecek olan düşmandır. Peki, insan savaşı umut eder mi? Evet savaşın kötü sonuçları vardır fakat bir askerin kendini gerçekleştirebileceği biricik alan savaştır.

Öyle olmasa, Tronk, Ortiz, Albay hatta birliğe kısa süreliğine katıldığını iddia eden terzi ile beraber birçok kişi yıllarını burada geçirmezdi. Bu sebeple artık Drogo'nun üzerindeki üniformanın hakkını verebilme fırsatı ve iki yılı burada rahatlıkla geçirebilecek bahanesi ortaya çıkmıştı.

Günlerin günleri kovaladığı, nizami nöbet değişimlerinin Drogo'nun gözünde iyiden iyiye ilgisini giderek arttırdığı zamanlardır. Öyle bir olay yaşanacaktır ki kalede bulunan hiçbir asker savaş umudunu aleni bir şekilde birbiri ile paylaşamayacaktır.

Bir sabah çölün ufuk çizgisinde, gözlerin neyi gördüğünden emin olamadığı karaltılar görülür. Bu karaltılar yıllardır umutla beklenen düşmandır. Tabi bu karara günler geçip gittikten ve kaleye yaklaşık üç günlük yürüyüş mesafesi kaldığına emin olunan bir zamanda varılır. Birliğin dürbünleri ancak bu mesafeye gelindiğinde görüş imkânı sağlamıştır. Artık emindirler. Karşılarında bir grup öncü birlik olduğunu düşündükleri düşman vardır. Tüm askerlerin gözleri umutlarını yeşerten düşmanda, elleri silahlarında, kulakları ise savaş emrini verecek olan kale komutanındadır. Yirmi yılını düşmanı ufukta gözleyerek geçiren komutan, düşmanı gördüğüne emindir. Fakat uzun yıllar boyunca alabildiğine boşluğu barındıran bu çöl onu o kadar yanıltmıştır, o kadar tehlikesiz bir hal almıştır ki artık gözleriyle gördüğüne bile inanacak inancı yoktur. Adeta yıllardır aldığı nefese can katan umut, zihninde derin boşluklar yaratıp anlamını yitirmiştir. Bunu hissettikçe dehşete kapılır. Fakat onun yaşadığı bu iç hesaplaşmayı yaşamayan yüzlerce insan onu içtima alanında beklemektedir. Komutan içindeki birçok tereddütle askerlerin yanına ilerlerken, kuracağı cümlelerin provasını peşi sıra iç sesiyle tekrarlar. Askerlerin yanına vardığında gözlerinde ki ışığı görünce şüphesini yersiz bulup, yıllardır içinde beslemekten vazgeçmediği umuda karşı duyduğu şüpheden dolayı kendine kızar. Artık, yıllardır provasını yaptığı, savaş emrini vereceği konuşmasını yapmanın zamanı gelmiştir. Fakat tam o sırada emir eri koşar adım yanına yaklaşır ve eline bir not uzatır. Uzattığı kâğıtta, çölden kaleye doğru durmadan yaklaşan kişilerin kadastro çalışması için görevlendirilen, komşu ülkenin memurları olduğu yazmaktadır. Aynı sınır tespit çalışmalarını yapmak üzere kaleden de bir ekibin yola çıkması emri verilir. Evet, uzun yıllardır ilk defa bu kadar çok yaklaştıkları umutları, sıradan bir kadastro çalışması sebebiyle yerle bir olmuştur. Herkes susar, kimse bir şey söyleyemez. Sessizliği, görev bilincini her ne olursa olsun yitirmeyen Başçavuş Tronk bozar.

Tronk, vakit kaybetmeden kurduğu ekiple yola çıkmak üzere kalenin kuzey kapısında toplanma emri verir. Birlik, kısa sürede kaleden ayrılmış ve karla örtülü çölün üzerinde ilerlemeye başlamıştır. Ekipte, görev süresi bitmesine rağmen gidişini iki dönemdir erteleyen Angustina da vardır. Angustina savaş ihtimalini öyle bir özlemle beklemiştir ki, sınır belirleme işini iç dünyasında savaşa çevirir. Kuzeyden beklediği ama bir türlü gelmeyen düşman askeri yerine dondurucu soğuğu düşman yerine koyar. Soğukla savaşır fakat galip gelemez. Öyle de bir amacı yoktur, o sadece yıllardır beklediği savaş umudunu kendince gerçekleştirmiştir.

Angustina'dan sonra bütün alay askerleri çölden gelecek bir düşmanın umudunu uzunca bir süre içinde yaşar. Artık, mevsimlerin sessizce birbirini takip edip, on beş yılı aşkın bir süreyi geride bıraktığı zamanlardır. Bu süre zarfında Drogo'nun da yirmi yılı aşkın içinde beslediği umudu varlığını sürdürse de zayıflamaya başlar. Fakat hayat gariptir, umut öyle bir şeydir ki sürekli insanların zihinlerinde çeşitli yollarla yer edebilir. Bu durum Drogo açısından da geçerli olacaktır...

Özetle, tüm bilinçli hayatını Bastiani kalesinin kasvetli duvarları arasında ve hiçbir kanıtı sahip olmaksızın bir gün kuzeyden geleceğini hayal ettiği düşmanla çarpışma umuduyla geçiren Drogo, olgunluk yaşına erdiğinde yaşamının bir başka sınavıyla yüzleşir; artık yaşlanmış, hastalanmış ve yüzü, "hüzünlü sarı bir renge bürünmüş, kasları gevşemiştir... Böylece Drogo'nun yaşamına yeni bir beklenti daha girmiş oldu: İyileşme umudu. Hem zaten bu konuda sabırsız davranmıyordu. Kuzeydeki çöl bomboştı ve bir düşman saldırısı konusunda hiçbir umut vermiyordu" (s. 207-208).

Düşman, nihayet günün birinde surların önünde belirmiştir. Hazırlıklar son sürat devam ederken herkesin içinde anlamsız bir sevinç vardır. Yıllardır bekledikleri savaş yanı başlarındadır ama Drogo bu ödülün mahrum kalacaktır. Çünkü o, bir faydası olmayacağı için çoktan kaleden gönderilmiştir. Drogo, kaleye çok uzak bir noktadan geriye dönüp baktığında, içinde beslediği umudun bedeninden önce öldüğünü fark edecektir. Artık sıra bedenindedir...

2. UMUT VE UMUTSUZLUK İKİLEMİ

*Tatar Çölü'*nde Buzzati, eserin esas karakteri olan Drogo Giovanni örneğinde bize, tıpkı Freud'un öğretisinde olduğu gibi, modern insan yaşamını belirleyen iki temel umudu göstermektedir: hayatta kalmak ve başarmak. Ne var ki romanın sonunda, her iki umudun da karşılıksız olduğu ortaya çıkmakta ve dolayısıyla da insan yaşamının iki temel ve doğal güdüsünün insanı insan yapmak için yeterli olmadığı görülmektedir. Savaş sonrası varoluşçu edebiyatın ana teması olan umutsuzluk ya da umudun sahici olmayışının da habercisi olan bu metin, bize somut bir öneride bulunmamaktadır.

En veciz haliyle Heidegger'in "fırlatılmışlık" (*Geworfenheit*) kavramında ifadesini bulan bu çaresizliği ya da umutsuzluğu aşma adına, varoluşçu düşünce içerisinde, deyim yerindeyse daha "cılız" bir denemesini, sözcüğü, Gabriel Marcel'in şahsında bulabiliriz:

Aslında Marcel, Sartre'nin atheismiyle münakaşaya zorlanmamış olsaydı pek te bir varoluşçu sayılmayacaktı. Marcel, köken itibarıyla Royce'nun kişisel idealizminin bir müridiydi ve umut ve umutsuzluk gibi durumlar hakkında yaptığı fenomenolojik analizler Husserl'e pek az şey borçludur. Marcel'in meşguliyetleri Karl Jaspers'inkilere benzer olmuştur, her ne kadar felsefesi ciddi bir şekilde anti sistematik olduğu için hiçbir zaman bir sistem kurmamış olsada. Marcel, problemler diye adlandırdığı şeyler ile sırlar diye adlandırdığı şeyler arasında ayırım yapar. Problemler doğa bilimlerinin karakteristiğidirler; onlar, kendileri hakkında nesnel olabileceğimiz ve kişisel varoluşumuzun dışında olan meselelere ilişkindirler. Tüm verileri bir araya getirebilir ve kesin bir çözüm sunabiliriz. Sırlar ise, bizzat bizim problemin bir parçasını oluşturduğumuz ve ayrı duramayacağımız ve nesnel olamayacağımız kafa

karışıklıklarıdır. Burada hiçbir kesin çözüm olamaz ve bu yüzden de sırlara duyulan bir ilginin karakterize ettiği felsefe ve din, problem-çözme etkinliği değildir.³

MacIntyre'in alıntılıadığımız bu uzunca yorumunda da açıkça görülebileceği üzere, Marcel'in yaklaşımı, Drogo Giovanni'nin şahsında tecessüm eden "hayatta kalmak" ve "başarmak" gibi iki temel varoluşsal umut ve bunların nihayetinde karşılıksız kalması (umutsuzluk) probleminin çözümünün varoluşsal geleneğin dışında aramanın başarısızlığa mahkum olduğunu göstermesi bakımından son derece anlamlıdır. Öyle ise yapılması gereken, çözümün, problemin doğduğu gelenek içerisinde aranmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, yeniden Kierkegaard'a dönmek gibi bir zaruretle karşı karşıyayız; çünkü o, yukarıdaki türden varoluşsal problemleri yine varoluşçuluğun sınırları içerisinde çözmeye çalışan bir düşünürdür.

3. KIERKEGAARD'IN ÇÖZÜMÜ

Varoluşsal sorunları nesnelliği temsil eden aklın sınırları içerisinde çözme girişimlerine kategorik olarak karşı çıkan Kierkegaard, bunun yerine alışılmışın dışında bir anlam yüklediği yeni bir "öznellik" alanı oluşturmaktadır. Buna göre nihai kararlarımızın ve içsel kesinliğimizin kaynağı nesnellik değil, tam da bu öznellik alanıdır. Başka bir deyişle, öznellik, öznenin varlığa doğru değil de varoluştan hareketle düşünme biçimini ifade etmektedir. O halde, "... metafizik konularda nesnelğin kesinsizliğinden ve kararlılığın sadece öznellikte bulunmasından dolayı gerçeği oluşturan da öznellik olacaktır."⁴ Gerçekliğin öznellikle sınırlandırılması, MacIntyre'in yorumunda gördüğümüz Marcel'in doğru sorunun çözümünü yanlış yerde araması gibi kısıtlı yaklaşımları açmakta önemli bir çıkış noktası olarak görülebilir. Sartre ile Kierkegaard'ın görüşlerini mukayese eden V. Çelebi'nin ifadesi ile birincisinden farklı olarak ikincisinde:

Birey, yaptığı günahlar ya da ölümün kaçınılmazlığı karşısında umutsuzluğa düşmektedir. Kendi benliğinde bunun farkına varan birey umutsuzluk durumunun oluşturduğu duygu ile Tanrı'ya yönelmektedir. Teslimiyet ve inanç ile Tanrı'ya yönelen birey umutsuzluktan kurtulabilmektedir. Kierkegaard'ın bireyi, varoluş sürecinde yalnız olsa da Sartre'da olduğu gibi, tamamen terk edilmişlik içinde değildir. Birey inancı ile Tanrı'ya ulaşabilmekte ve gerçek benini oluşturabilmektedir.⁵

Bu demektir ki Kierkegaard, gerek özelde Giovanni'nin şahsında tecessüm eden umut ve umutsuzluk ikilemi gerekse de tüm varoluşsal problemlerin çözümü noktasında yeni bir öznellik alanı ihdas etmekte ve -Kantçı anlamda bir bilinmez ya da kendinde şey olan- bu alanı Tanrı kavramıyla doldurmaktadır. Ancak burada da Kierkegaard'ın neredeyse tüm varoluşçu haleflerinden farklı olarak kendi içinde bir tutarsızlığa mahal vermediğini açıkça görebiliriz. Çünkü ona göre, aklın sınırlarını aşan alanın mutlak sahibi olan tanrının yine aklın sınırları içerisinde anlaşılması ya da ispatlanması yönündeki girişimler ciddiyetten yoksundur: "nitekim eğer Tanrı yoksa onun var olduğunu ispatlamak imkânsız olabileceği gibi eğer varsa da ispatlamaya çalışmak ta bir o kadar gereksizdir."⁶

Peki, öznel niteliği haiz varoluşsal kaygılarımızla bu öznel alanı tahakkümü altında tutan Tanrı

³ Alasdair MacIntyre, *Varoluşçuluk*, çev. Hakkı Hünler (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2001), s. 47-48.

⁴ Sören Kierkegaard, *Concluding Unscientific Postscript* (NJ: Princeton University Press, 1974), s. 181.

⁵ Vedat Çelebi, "J. P. Sartre ve S. Kierkegaard'ın Varoluşçuluk Düşüncelerinin Karşılaştırılması", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23/2 (2013), s. 252.

⁶ Sören Kierkegaard, *Philosophical Fragments or A Fragment of Philosophy* (NJ: Princeton University Press, 1962), s. 49.

arasında ne tür bir ilişki kurulabilir? Bu sorunun cevabı, önemli ölçüde Kierkegaard'ın *Postscript* adlı çalışmasında ayrıntılı bir şekilde ortaya koyduğu bir tür bilişsel edim olan inanma duygusu ya da "iman" kavramında aranmalıdır. N. Mehdiyev'in ifadesiyle, "Çünkü aklın çelişkiye düştüğü bu durumda tek yol, akıl için saçma olana iman etmektir; bir başka ifade ile saçma olan imanın konusudur ve inanılacak tek şeydir. Fakat Kierkegaard'a göre, içsel tutkuya tekabül eden iman riskten yoksun değildir ve hatta risk olmadan iman olmaz."⁷

Şimdi Buzzati'nin kahramanı Drogo Giovanni'nin şahsında ifadesini bulan umut ve umutsuzluk ikilemi karşısındaki çözümsüzlüğün sebebinin, Kierkegaard'ın görüşleri dikkate alındığında, problemin çözümünün "dışarıda" aranmasından kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü umut ve umutsuzluk kavramları nesnel bir nitelik taşımadığı için tanımlarının ve bu ikisi arasındaki ilişkinin de öznel bir bağlamda değerlendirilmesi gerekir. Bu açıdan bakıldığında, Kierkegaard'ın Tanrının varlığını ispatlama gibi bir kaygısı yoktur ve bu durum da son derece doğaldır. Çünkü burada önemli olan Tanrının var olup olmaması değil, umut ve umutsuzluk arasındaki karşıtlığın giderilmesi ve dolayısıyla da, umudun, umutsuzluğun tecrübe edilmesini önlemek adına öte dünyaya taşınmasıdır.

SONUÇ YERİNE: UMUDUN EPİSTEMOLOJİSİ

Olgu ve olaylara dair epistemik tahlillerimiz, tabiatı gereği çoğunlukla *olmuş* ve *olan*'dan hareket eder. Olacak olana dair epistemik tahlillerimiz ise, tahmin edilebileceği üzere, genellikle "öngörü" kavramı bağlamında bilimlerle sınırlandırılmaktadır. Oysaki hayatımızın önemli bir kısmı, "bilim dışı" beklentilerle biçimlenmekte ve anlam kazanmaktadır. Bu bakımdan, beklentilerimizin epistemik tahlili de ayrıca üzerinde durulmayı gerektirmektedir.

Geçmiş ve şimdiden farklı olarak gelecek, henüz gerçekleşmemiş bir zaman dilimine işaret eder. Doğaldır ki henüz gerçekleşmemiş bir şeye dair bilgi edinmemiz de mümkün değildir. Geçmiş ve şimdiden farklı olarak geleceği anlamlandıran ya da onu geçmiş ve şimdideki inançlarımızla uyumlu hale getiren tek duygu durumu, olumlu ve olumsuz beklentimizdir ve bu duygu durumunun, fiilin zamanları arasındaki dilimlemeyi bir tarafa bırakarak hayatın tamamını bir varoluşsal süreç olarak gören tüm bir varoluşçu gelenek içerisindeki karşılığı umut ve umutsuzluk kavramlarıdır.

Umut ile başlayıp (Kierkegaard) umudun karşılıksız olmasını gösteren (Buzzati) ve nihayetinde umutsuzluğu merkeze alan (Sartre) varoluşçu geleneğin tamamını epistemik bir irdelemeye tabi tutamayız; ancak en azından, henüz tahakkuk etmemiş bir olgu ve olay üzerine beklentimizin epistemik statüsünü belirlemeye çalışabiliriz.

Drogo Giovanni'nin Bastiani kalesindeki "sürgün" yılları ve tam da Tatar Çölünden düşmanın harekete geçtiği anda ölümle yüzleşmesi, umudun sınırlarını tartışmaya açmaktadır. Şöyle ki yaşam içerisindeki beklentilerin gerçekleşme ihtimali gerçekleşmeme ihtimaline eşittir ve dolayısıyla da olumsaldır. Olumsuzluk arz eden bir olgu veya olayın varoluşsal zemine taşınması durumunun kendisi sorunludur. Daha açık bir ifadeyle, Kierkegaard'da gördüğümüz üzere, beklentilerimizi yaşamın sınırları içerisinde konumlandırmaya çalışmak, varoluşumuza ket vurmaktan başka bir şey değildir. Dolayısıyla, bir beklentinin varoluşsal bir nitelik kazanması için yaşamın sınırlarını aşması, yani bağlı ve geçici olmamasıyla orantılıdır. Bu sebeptendir ki, Kierkegaard'da varoluşun tamamını ihata eden

⁷ Nebi Mehdiyev, *Dini Epistemolojiye Giriş: Tanrı İnancının Rasyonelliği* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2014), s. 64.

Tanrı kavramının ontolojik karşılığı ya da Tanrı'nın varlığını ispata çalışan epistemik çabalar tümüyle anlamsızdır. Mesele Tanrı'nın varlığı veya yokluğu ya da varlığının bilinmesi veya bilinmemesi değil, umudumuzun karşılıksız olmasını engelleyen, yani yaşamın sınırları içerisinde hapsetmeyen bir güvence arayışıdır. Burada Tanrı, müesses dinî öğretilerden farklı olarak Kierkegaard için bir varış noktası olmaktan ziyade bir çıkış noktasıdır.

Şimdi, varoluşsal geleneği bir bütün olarak göz önünde bulundurduğumuzda, umuttan umutsuzluğa doğru tarihsel bir seyre tanıklık ediyoruz. Bunun nedeni, kanaatimce, MacIntyre'in Marcel üzerine yorumunda da ima edildiği üzere, bu tarihsel süreç içerisinde umudun varoluşsal bağlamından koparılması ve daha analitik bir düzleme çekilmeye çalışılmasıdır. Oysaki sorunla çözümün bağlamları birbirinden farklı olarak değerlendirilemez. Netice itibariyle, Drogo Giovanni'yi umutsuzluğa iten şey, umutlarının boşa çıkması değil, sahici umutlara sahip olmamasıdır.⁸

⁸ Bu çalışmada tavsiyeleriyle bana yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Emre Dağtaşoğlu'na ve yapıcı eleştirilerinden dolayı hakemlere teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

Alıntılanan:

Aydemir, Mustafa. "Varoluşçuluk Bağlamında Savaşın Edebiyata Yansıması: Özgürlük Yolları". *SOBİDER: Sosyal Bilimler Dergisi* 4/14 (2017): 107-122.

Buzzatti, Dino. *Tatar Çölü*. Çev. Hülya Tufan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

Çelebi, Vedat. "J. P. Sartre ve S. Kierkegaard'ın Varoluşçuluk Düşüncelerinin Karşılaştırılması". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23/2 (2013): 247-262.

Kierkegaard, Sören. *Concluding Unscientific Postscript*. NJ: Princeton University Press, 1974.

Kierkegaard, Sören. *Philosophical Fragments or A Fragment of Philosophy*. (NJ: Princeton University Press, 1962.

MacIntyre, Alasdair. *Varoluşçuluk*. Çev. Hakkı Hünler. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2001.

Mehdiyev, Nebi. *Dini Epistemolojiye Giriş: Tanrı İnancının Rasyonelliği*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2014.

Yararlanılan:

Kierkegaard, Sören. *Birey ve Varoluş Üzerine*. Çev. F. Manav ve G. Gürdal. İstanbul: Sentez Yayım, 2013.

Kierkegaard, Sören. *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*. Çev. M. Mukadder Yakupoğlu. Ankara: Doğubatı Yayınları 2010.

Sergio J., Pacifici. "Existentialism and Italian Literature". *Yale French Studies* 16 (1955): 79-88.

Şahiner, Muharrem, "Kierkegaard'a Göre İmanın Gereği: Bireysel Varoluş". *Sosyal Bilimler Dergisi* 7/14 (2017): 291-304.

Winner, Anthony, "Authenticity, Authority, and Application: Buzzati, Kundera, Gordimer". *The Kenyon Review* 20/3-4 (1998): 94-120.

ABSTRACT**The Epistemology of Hope: The Tartar Steppe**

Hope and hopelessness are concepts that are coexistent with humankind throughout the time. Personal interpretations of these concepts and the ways of personally experiencing them constantly drive an individual into an existential anxiety. Thus a solution to the existential crisis that an individual is led into by these two concepts is attempted to be suggested in this study through an existential approach. In this study, the two basic concepts of the existentialist teaching which are hope and hopelessness are discussed based on the novel *Il Deserto dei Tartari* by Buzzatti and a suggestion to eliminate the contradiction between these concepts or, to be exact, a possibility to make a preference between the two aforementioned concepts is attempted to be put forth based on the ideas of Kierkegaard.

Key Words: Kierkegaard, Dino Buzzatti, Hope, Hopeless, Existentialism, Epistemology.